

ըից մէկը զրուած է յունարէն, միւսը — յունարէն և պահ-
լաւերէն, իսկ երրորդը միայն պահլաւերէն (այս վերջին
փաստագիրն դժուարութեամբ է կարգացուած)։ Առաջին
երկուսի բնագիրը վերագրուած են 88 և 22 թուերին Գրիս-
տոսից առաջ (այդ թիւը համեմատ է Արշակունիների թա-
ղաւորութեան տարիներին)։

Այս գիւտը հետաքրքրական է զանազան կողմերից։
Առաջին նա կարող է լոյս սփռել այդ տեղերի հոլային հար-
ցի վրայ, որ այնքան քիչ բան գիտենք այդ շրջանի մասին,
գուցէ և այդ փաստագրերի ուսումնասիրութիւնը կը շո-
շափի և այն առեղծուածները, որոնց մասին մօտիկ ան-
ցեալուած այնքան հիմնաւոր և ինքնուրոյն կերպով ճշտուած
էր մեր հայրենակից Մ. Ի. Ռոստովցեմն իւր հոգովմէական
գաղթականութեան պատմութեան վերաբերեալ գերմանա-
կան աշխատութեան մէջ։ Ելլենական պատմաբանների և
լեզուագէտների համար հետաքրքրական է յունական քա-
ղաքակրթութեան կենդրոնից հեռու այդ հեռաւոր երկրի
յունական փաստագրերի հնագրութիւնը։

Բերլինի մասնագէտ դոկտոր Պլատման հաղորդել է ինձ,
որ նորա առաջին տպաւորութեամբ (Բերլինում ստացուած
են լուսանկար օրինակները վերոյիշեալ փաստագրերի) այդ
բնագրերի գիրը յիշեցնում է նգիպտոսից բերուած հնագւյն
Պտղոմեան շրջանի յունական փաստագրերի գիրը (համարեա
գլխաղիր)։ Ըստ երևոյթին, յունական արագագրութեան
զարգացումն այդ քիչ էլլենացած տեղերում ընթացել է
դանդաղ, քան թէ ուժեղ էլլենացած նգիպտոսում։

Բ. Վ. Ա.

ՄԱՋԴԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԴԻ ԵՒՐՈՊԱՅՈՒՄ

(Մազղագնան)

Շնորհիւ դաւանանքների ազատութեան Ներդաշուած աճում՝
բազմանում են զանազան տեսակի աղանդներ՝ սէկտաներ, մեթո-
դիստ, աւետարանական, ազգային եկեղեցի, և այլն, և այլն,.....
Այդ սէկտաներից մէկն էլ է Մազղագնանը, (մազղէականութիւն)
որ ուզում է լինել Զարաթուստրայի աւանդած իսկական կրօնը։

Դր. Հանիշը (Ծն. 19 XII 1844), որ անցրել է իր մանկութիւնը Պարսկաստանի զրադաշտականների տաճարում, տարել է այդ վարդապետութիւնը (Մազդազնան անունով) 1900 թւին Չիկագո (Միաց. Նահանգ.): Այդտեղից 1906-ին զիցեբրիացի պ. Դաւիդ Ամմանը բերում է Լայպցիգ: Առաջին Լոօբ հիմնում է ուրեմն Լայպցիգում, որ և դառնում է Եւրոպայի Մազդազնական շարժման կենտրոնը: Այդտեղից սկսում է արագ տարածւել Գերմանիայում (25 քաղաքներ), Աւստրիայում (5 քաղաքներ) և Զուիցեբրիայում (7 քաղ.):

Տեսնենք թէ ինչ է այդ մազդազնական վարդապետութիւնը և ինչու է այդպէս արագ զարգանում:

Պատասխանած հոգը: Քաղաքակրթութեան և տեքնիկայի զարգացումով կեանքը շարունակարար բարդանում է, գոյութեան կռիւն աւելի է դժուարանում: Մարդիկ այլևս իրար հետ ֆիզիքական ոյժով չեն չափում՝ այլ մտաւոր ընդունակութիւններով: Վաշ նրան որ յոգնած՝ սպառուած նեարդեր ունի. նա կեանքի պայքարի մէջ ոտնատակ է գնում. առողջ, կայտառ անհատները կոխ են տալիս՝ վրան և անցնում, առանց ուշադրութիւն դարձնելու:

Իւրաքանչիւր ձեւնարկութիւն (լինի տեքնիկական, արդիւնարեքական կամ վաճառականական) պահանջում է գործաւորներից և պաշտօնեաներից մի շարք ծանօթութիւններ, հեռատեսութիւն, դատողութիւն, պատասխանատուութիւն և այլն... Հետևաբար այս պաշտօնները սպառում են շատ նեարդային էներգիա (Nervenkraft): Նեարդային լարուած դրութիւնը շարունակուելով՝ թոյլ սխտեմները սկսում են քայքայուել... անհատը թուլանում, ուժասպառ է դառնում, և պայքարից յետ քաշւում...

Կօնկուրէնցը շարունակում է... միշտ նոր, թարմ ոյժեր են ասպարէզ գալիս, իսկ թոյլերն ու յոգնածները վայր գլորւում... և այդպէս շարունակարար... Իրեւ հետեանք դուրս է գալիս, եւրոպական հասարակութիւնը կազմուած է մի շարք առողջ և գործունեայ անդամներից և մի շարք նեւրոսիկներից, որոնք թողնում են միւսներին գործին ինչպէս կուզեն... Այդ նեւրոսիկների թիւը շատ մեծ է (մանաւանդ մեծ քաղաքներում) և հէնց այդ բազմութիւնն է որ պատճառ է դարձել արդի «Վերլուծական հոգեբանութիւն» գիտութեան գոյութեան¹⁾:

Հետևանքներ: Մարդիկ դառնում են երազող, մեկամաղձոտ: Ուշադրութիւնը ցրւում է, դատողութիւնը դանդաղանում, անհատը դառնում է պասիւ... Խանգարւում են մարսողական և սեռային

1) Freud: Über die Psychoanalyse, Braundeutung, եւայն Fung, Pfiesler, adler, Steckel... Gerling: Die Kunst der Konzentration.

գործունէութիւնները... Շատ ներուիրկներ զգում են, որ իրենք առողջ մարդկանցից մի աստիճան ցած են կանգնած. այդ զտափառը շարունակաբար ճնշող և նուաստացնող ազդեցութիւն է անում:

Ահա այս պարագաներում երբ մէկը ամբիոն է բարձրանում և ցոյց է տալիս մի երջանիկ կեանքի հեռանկար. «Լինել առողջ, գիղեցիկ, եռանդուն, ընդունակ... կեանքը լինի հրճուանք, լիութիւն, գոհութիւն...» մարդիկ հայացքը այդպէս խօսողին ուղղած մեծ ուշադրութիւնով լսում են: Մազդազնանն է այդ խոստումներ անողը: Եւ նա տալիս է գործնական, հանրամատչելի միջոցներ նեարդերը առողջացնելու և առողջ պահելու համար. որովհետեւ չկայ երգանկութիւն առանց առողջ ջղերի:

Միջոցներ: Տեսնենք որո՞նք են այդ հանրամատչելի միջոցները.

1) Երաժշտութիւն և շնչառութիւն 2) բուսակերութիւն և 3) սեռային վերածնունդ:

Այս վերջինը բռնում է ամենակարեւոր տեղը: Այդ մասին Dr. med. Oberdöfster-ը գրում է. «Ժողովուրդների բարոյական— էթիկական անանկութեան և մարմնական ու հոգեկան թուլութեան միակ պատճառն է սեռային գործարանների տկարութիւնը»¹⁾ Թող սա չափազանցութիւն չը թուայ: Արդի հոգեբան անալիստներէ հետազօտութիւնները բերում են մեզ այն եզրակացութեան, որ սեռային գործնէութիւնը, բնախօսական միւս գործնէութիւնների մէջ, ամենակարեւոր տեղն է բռնում անհատական, ընտանեկան և հասարակական տեսակէտներից: Բանաստեղծութիւն, գեղարուեստ, ոճրագործութիւն, քաջութիւն և այլն շատ սերտ կապուած են սեռային զրութեան հետ:

Արդ՝ Մազդազնանն ասում է. իւրաքանչիւր մարդ պէտք է սեռայնապէս վերածնունդ: Այսինքն. փոխանակ սեռային գեղծերի սէկրէտիօնը արտաթորելու մի նոր կեանք ստեղծելու համար, պէտք է այդ հիւթերը մտցնել արեան շրջանառութեան մէջ որ մարմնի բջիջները (Celle, cellule) բեղմնաւորուեն²⁾: Այդ ժամանակ միայն կը կարողանայ քայքայւած ջղային սխտէմը կազդուրուել և առողջանալ: Գիտականօրէն սա հասկանալի է: Իսկ գործնականօրէն... դեռ աւելի պարզ: Հազարաւոր մարդիկ որ յոգնած, ճնշուած, կեանքից ջախջախուած տնքում էին, հիմայ

1) Տկարութիւն՝ որ հետեւանք է չափազանց ուղեղային աշխատութեան, նեարդային լարուած դրութեան, ժառանգականութեան, քաղաքի հակառողջապահական պայմանների, եւայլն, եւայլն...

2) Թէ ինչպէ՞ս, բացատրուած է հետեւեալ գրքում. Dr. Hänish, Wiedergeburt, Leipzig Mazdaznan—Verlag.

մազդազ. վարդապետութեան միջոցով, առողջացած, ուրախ, կեանքի պայքարն են մղում: Այդ մասին շատ վկայութիւններ կարելի է տալ, բայց մի այսպէս յօդուածում տեղը չէ:

Երաժշտութիւն եւ ճշնադութիւն: Գիտենք որ երաժշտութիւնը մեր նեարդերի վրայ ուղղակի ազդեցութիւն ունի (մանաւանդ երբ նեարդերը հիւանդ են): Չի՞ կարելի միթէ այդ միջոցը դործադրել ջղային խանգարումները բժշկելու համար: Մազդապետական երաժշտութեան նպատակն էլ դա է. բոլոր մեղեդիները սահում են դանդաղ, խաղաղ, քայքայուած նեարդերը շոյելով մեղմիկ, մեղմիկ... Ազդեցութիւնը ուժեղացնելու համար երաժշտութիւնը միացած է մարմնի որոշ շարժումների հետ:

Իւրաքանչիւր մէկը, առանց բացառութեան, պէտք է երգի և ամեն օր շնչառութեան մարզանքներ անի [Մազդապետանը տալիս է միջոցներ հիւանդ ձայները մշակելու համար]: Երաժշտութեան, շնչառութեան և մարմնամարզութեան զլիսաւոր նպատակն է միայն նեարդերի վրայ ազդել: Երբէք չի փնտռուում ուժեղ մկաններ կազմել¹⁾:

Մսակերութիւնը դարձնում է մարդկանց դիւրագրգիռ, կրքոտ և թունաւորում է մարմինը, խանգարում է ուղեղի և սեռային օրգանների գործնէութիւնը: Իւրաքանչիւր մազդապետանը հետևող պէտք է ամենից առաջ լինի բուսակեր: Իսկ բուսային սնունդները չի կարելի անհոգ կերպով դորս ածել. որոշ նիւթերի իրար հետ խառնուելով կարող է խմորում առաջ գալ: Արդ՝ յաճախ, խմորումից հետևում է թոյն (լինի արկիօօլ կամ ուրիշ օրգանական թոյն): Դրա համար պէտք է իմանալ մի քանի գիտական պարզ օրէնքներ²⁾:

Կօնցեմսացիօն: Առողջ ուղեղ պահելու համար պէտք է որ մարդ միշտ իր անելիք գործի վրայ մտաւոր ոյժերով կենդրոնանայ: Օրինակ. ուտելու ժամանակ պէտք է զբաղուել միայն ուտելով և ոչ թէ երեակայութիւնով թափառել ուրիշ աշխարհներում, և այլն և այլն... Նմանապէս երգելու, աղօթելու, մարմնամարզի ընթացքում զբաղուել միայն մի գործով: Այդպիսով մարզանքները, սուգեստիօն (աղօթք), սոսլորելը, և այլն կը տան զրական արդիւնքներ:

Դօզմանքեր: 1) Աստծոյ գաղափարի շուրջը չի վիճարանում: Անտարբեր գործ են ածում «Աստուած» և «բնութիւն» բառերը: Ոմանք ասում են որ աղօթելու, երգելու միակ նպատակն է ինք-

4) «Wir wollen keine Muskeln, sondern kräftige Nerven bilden» D. Ammann.

2) Dietetik von D. Ammann, Leipzig. 48-րդ տպագրութիւն 1912.

նասուգեստիօնը (autosuggestion, selbstsuggestion): Կան և պարզամիտ կանայք որ կարծում են թէ ջրհեղեղ ու նման արկածներ ուղարկւում են Աստծոց մարդկանց մեղքերի դէմ... Թող ամեն մէկը մտածի այդ հարցի վրայ ինչպէս ինքը կուզի. կարեւորն այն է որ մարդ գոհ լինի իր կեանքից և հասարակութեան մէջ երջանիկ ապրի:

2) Իւրաքանչիւր անհատ ծնուել է մի որոշ դեր խաղալու համար, կամ հասարակութեան մէջ կամ իր շրջանում: Պէտք է ամեն երիտասարդ իմանայ իր կոչումը¹⁾, ըստ այնմ ընտրի իր արհեստը կամ զբաղմունքը և բոլոր ոյժերով դրա վրայ կենդրոնանայ: Իր միակ նպատակը դա պիտի լինի: Ուրեմն մազդ. հասարակութեան մէջ իւրաքանչիւր անգամ իր իղէալ-նպատակն ունի: Կեանքը սին չի:

3) Մարդը բնութեան ամենազարգացած երեւոյթն է և պէտք է որ այդ կոչման արժանի ֆիայ. այսինքն մարդ պէտք է աշխատի մարմնապէս և հոգեպէս գիմել դէպի կատարելագործութիւնը. միշտ զարգանալ, երբէք յետադիմել:

4) Մարդկութիւնը կարելի է բաժանել երկու մեծ խմբերի. «ելիքտրական» և «մագնիսական» տէմպերամենտ ունեցողները: Սա անմիտ է թւում: Մազդահանը «ելիքտրական» և «մագնիսական» ասելով հասկանում է այն ինչ որ սովորաբար ընդունուած է հոգեբանութեան մէջ կոչել extravertif և introvertif.

5) Ընդունակութիւնների տեսակէտից մարդկային տիպերը կարելի է վերածել երեք կոմպօնէնտների՝ 1) մատէրիէլ, 2) սպիրիտուէլ, 3) ինտէլլէկտուէլ: Այս բաները չպէտք է առնել սովորական նշանակութեամբ: Բնորոշենք.

ա) Մատէրիէլ կոչւում են այն անհատները, որոնք մտաւոր ընդունակութիւններ չունին, այլ ծնուած են ուժեղ մարմնով, փոքր կանգով, կեանքի նիւթակն մասում աշխատելու համար:

բ) Սպիրիտուէլ ասելով մազդ. խօսակցութեան մէջ հասկացւում է վառ երեակայութիւն և ստեղծագործող ընդունակութիւն ունեցողները. բանաստեղծ, նկարիչ, արձանագործ ևյն, ևյն., մի խօսքով նրանք, որոնք զգացմունքներին աւելի լայն տեղ են տալիս քան դատողութեան: Այս անհատների կանգի ամենազարգացած մասը գագաթն է (երեակայութեան կենտրոնը):

գ) Զարգացման բարձրագոյն աստիճանին կանգնում է ինտէլլէկտուէլը, դատողութեան մարդը (գիտնական, ինժեներիէր...)

լայն, զարգացած ճակատով ու կրծքով:

1) Die natürliche Entwicklung des Charakters von Dr. med. Müller, Leipzig Mazd.—Verlag.

Այս երեքը զատ տիպեր են. ամեն մարդ այս երեքիցն էլ ունի. նայած թէ որ կոմպոնենտն է գերիշխում, մարդ պէտք է դրա համեմատ և զբաղմունք ընտրի:

6) Դոգմաների մէջ կարևոր տեղ է բռնում դուալիզմը: Չի խօսուում այլևս ոչ Որմիզդի և ոչ էլ Ահրիմանի մասին. բայց ընդունում է որ մարդու մէջ կան չարի և բարիի պրինցիպները, որ միշտ իրար հետ մրցման մէջ են:

Իբրև նմանութիւն Մազդազնանի և Մազդէականութեան մէջ յիշենք նաև երեք կարգերի գոյութիւնը: Սա ոչ թէ դոգմատիկ այլ կազմակերպական գոյն ունի: Ինչպէս զբաղաշտական քուրմը մօբեդ դառնալու համար անցնում է Նուզուդ, Նարար և Մարատիր աստիճաններով, նմանապէս կատարեալ մազդազնական լինելու համար պէտք է անցնել 3 որոշ շրջաններով: Երրորդ շրջան ընդունում են բոլոր նրանք որոնք վարդապետութեանը համակրում են և բուսակեր են: Մի տարի 3-րդում ֆնալուց յետոյ մարդ կարող է անցնել 2-րդ շրջան. այն ժամանակ պէտք է վարդապետութիւնը լաւ ճանաչել և լաւ գործադրել: Երկրորդից նրանք են առաջին կարգ անցնում, որոնց կեանքի միակ նպատակն է ծառայել Մազդազնանին: Դրա համար պէտք է թոյլտուութիւն խնդրել Լայպցիգից: [Ի դէպ է յիշել, որ Մազդազնանին ծառայող անհատները պէտք է մի արհեստ ունենան և իրենց աշխատանքով ապրեն]:

Մենք ցուցադրեցինք անկեղծօրէն այն, ինչ որ մազդազնականները քարոզում են հիւրոպական մօտ 40 քաղաքներում. մանաւանդ մեծերում դտնում են լաւ յաջողութիւն: Բայց միթէ մեր այս ասածները 20-րդ դարու հասկացողութիւններ չեն: Արդեօք Աւետայում այդպէս գիտական ոգի է իշխում: Դր. Հանիշը ասում է թէ Մազդազնանը Ջարադաշտի իսկական վարդապետութիւնն է, որ մինչև այսօր պահուել է պարսիկ զբաղաշտականների մօտ: Բայց մենք գիտենք որ Պարսկաստանի զբաղաշտականները այդ գիտական ոգուց շատ հեռու են...: Նրանց սովորութիւնները, բարքերը, մեքենայական են դարձել (ինչպէս բոլոր կրօնները)...: Բայց հետեւալը մեզ լաւ յայտնի է. Դր. Հանիշը, որ Մազդազնանի հեղինակաւոր մարգարէն է, ուսանել է փիլիսոփայութիւն, շատ զարգացած մարդ է և քաջ ծանօթ է բնական գիտութիւններին ու հոգեբանութեան նոր գիտութիւն...: Այնպէս որ Մազդազնանի մանրամասնութիւններին լաւ ծանօթանալով մարդ գալիս է այս եղրակացութեան. դառաւ փոքրեքով ապացուցուած արեւելեան մի օտար բարեւ, փաճեցող դարի գիտական

մաղով անցնելուց յետոյ, ներկայացուել եմ եւրոպայի հասարակութեան:

Մագդազնանի յաջողութիւնը ցոյց է տալիս մեզ թէ ինչպէս գիտական ոգին թափանցում է ամբողջի որոշ խաւերը:

Վարդուհի

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԻՍՅԻՊԼԻՆԱՆԵՐ ԵՒ ԼԵԶՈՒ*)

Լեզուաբանական դիսքիպլինաներ ասելով մենք հասկանում ենք «ներածութիւն ի լեզուաբանութիւն» (կամ «լեզուաբանութեան ներածութիւն»), «ընդհանուր լեզուաբանութիւն» կամ «լինգւիստիկա» (լեզուի գիտութիւն», ЛИНГВИСТИКА О ЯЗЫКЕ) և «պատմական լեզուաբանութիւն» ուսումնները (Առաջին և երկրորդը նոր գիտութիւններ են, կարելի է ասել՝ մեր աչքի առաջ են կազմուում և հանդէս գալիս, մինչդեռ երրորդը՝ պատմական լեզուաբանութիւնը համեմատաբար հին է և ունի իրեն որոշ սահմանները:

Լեզուաբանութեան ներածութեան նպատակն է՝ ուսումնասիրել լեզուի բնդհանուր ձևական սկզբունքները, լեզուի, այսպէս ասած, տարրերը և պարագաները, տալ լեզուային երևոյթների տեսական սլաակները, կցելով դորան նաև լեզուի այլևայլ ձևերը (resp. տեսակները), որոնք արձանագրուած են անցեալում և ներկայումս: Դորանով այդ առարկան, իրաւամբ «ներածական» կոչուելով, հող է պատրաստուում և հիմք ծառայում լեզուի բոլոր մանրամասնութիւնները ծաւալօրէն բարոնելու. դորձնականապէս այդ «ներածութիւնը» զարթեցնում է մեր մէջ որոշ «լինգւիստական» հոտառութիւն, ստեղծում է ներգործական և քննողական վերաբերմունք դէպի «լեզուային աշխարհի» այլևայլ երևոյթները: այդու նկատմամբ շատ տարօրինակ պէտք է թուի ոմանց կարծիքը, թէ մարդկային ուղեղը նման է թերթի, գրատախտակի, ֆօնոգրաֆի կալն, մի խօսքով մի tabula rasa է, որը կրաւորապէս է բնդունում արտաքին տպաւորութիւնները:

Երկրորդ լեզուաբանական ուսումը այդ «ընդհանուր լեզուաբանութիւն» կամ, ինչպէս ասում են, «լեզուի գիտութիւնն» է (linguistica, ЛИНГВИСТИКА), որի բովանդակապէս յայտ գալը դեռ վաղաժամ պէտք է սեպուի. դորա միակ նպատակ ու խնդիրն է՝ յենուելով լեզուի անցեալ ու ներկայ երևոյթների ուսումնասիրութեան վերայ՝ լուսաբանել թէ ինչ պայմանների և օրէնքների հիման վերայ են չաղկապուած այդ դիտելի երևոյթները և իրար հետեւում, լինին այդ պայմանները և օրէնքները սահմանափակուած

*) Յարպիլի պ. Ղափանցեանի (Ճեմարանի ուսուցիչ) յօգուածի ուղղագրութիւնը և լեզուն, իւր խնդրանօր, Թողեցինք անփոփոխ: Խմբ.